

תנועת הקיבוץ הדתי

י"ב אב, תש"ע 23.7.10

גיליון מס' 217

פרשת ואתחנן - נחמו

מאת דורון דנינו, קיבוץ שדה אליהו

שמירת השבת – סמל לחירות האדם

בפרשת השבוע שלנו ישנם ביטויים רבים המדגישים את זכות הקניין של ה' כלפי ישראל. הקב"ה הוציא את עם ישראל ממצרים מבית עבדים, ולפיכך ישראל הם נחלת ה' ועבדיו, החייבים לשמור את מצוות אדונם:

"וְאַתְּכֶם לְקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרָזִל מִמִּצְרַיִם לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה כִּיּוֹם הַזֶּה" (דברים, ד, כ)

" כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה... ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו..." (דברים, ו, כ-כד)

"...ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים... ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשותם" (דברים, ז, ח-יא)

גם המדרש שם לב לזיקה זו שבין יציאת מצרים והחיוב לקיים מצוות:
"למה מזכירים יציאת מצרים על כל מצוה ומצוה, משל למה הדבר דומה למלך שנשבה בן אוהבו וכשפדאו לא פדאו לשם בן חורין אלא לשם עבד שכשיגזור ולא יהא מקבל עליו יאמר לו עבדי אתה, כיון שנכנס למדינה א"ל נעול לי סנדלי וטול לפני כלים והולך לבית המרחץ התחיל הבן והוא מנתק הוציא עליו שטר לומר עבדי אתה, כך כשפדה הקב"ה את זרע אברהם לא פדאן לשם בני חורין אלא לשם עבדים כשיגזור ולא יהו מקבלין עליהן אומר להם עבדי אתם (ילקוט שמעוני, שלח).

אולם כשאנו בודקים את פרטי המצוות שציווה ה' לעמו-נחלתו, אנו רואים כי יש ביניהם חוקים וצווים שתכליתם להעניק לאדם חירות וריבונות. בעניין זה ברצוני להרחיב באחד מן החוקים הללו: חוק השבת.

בעשרת הדברות שבספר שמות מוזכרת שמירת השבת בהקשר של בריאת העולם:

"זכור את יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי על פני ברכה ה' את יום השבת ויקדשהו" (שמות, כ, ז-י). הצו על מנוחת השבת נקשר כאן במעשה הבריאה כפי שהוא מתואר בפרשת בראשית.

באמת, יש כאן המשך לקו המדגיש את הסמיכות והדמיון שבין הבורא, לאדם הנברא בצלמו. כשם שאלוהים עסק שישה ימים במלאכת הבריאה ונח ביום השביעי, כך הוא מצווה עלינו לשבות ממלאכתנו ביום השביעי. בניגוד למיתוס הפגאני, המציג את בריאת העולם כתהליך טבעי הכרחי, מתארת התורה את האל, הבורא ברצונו החופשי עולם ומלואו. כשם שהאל אינו משועבד לעולם ולמעשה הבריאה, גם היהודי השובת ממלאכה ביום השביעי, מגלה בכך כי אין הוא עבד לעמלו.

אולם, מצד שני, מצוות השבת כפי שמופיעה בפרשתנו, גם מציבה סייג לריבונות שניתנה לאדם על שאר הברואים:

"ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמון:

וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְאָךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" (דברים פרק ה, יב-יד)

על-פי כתוב זה, תכלית מצוות השבת היא הענקת מנוחה לאלה המשועבדים למלאכה בכל שאר ימות השבוע: השור והחמור, העבד והגר. מהותה של העבדות בעולם העתיק הייתה השעבוד המוחלט והבלתי פוסק של העבד למלאכת אדוניו. השבת, המפקיעה מדי שבוע את העבד ממרותו של אדונו, יש בה סייג והגבלה לעצם מוסד העבדות. מבחינה זו, מובן קישורה של השבת כזכר ליציאת מצרים.

למעשה, מנוחת השבת כפי שמופיעה בפרשתנו ממחישה בשני אופנים את זכר יציאת מצרים:
1. היהודי השובת ממלאכה מגלה בכך כי נגאל משעבוד מצרים.
2. בהעניקו אפשרות לנופש ומנוחה לעבד ולבהמה הכפופים לו, הוא מאציל עליהם מסגולת החירות והדרור שהוענקו לו ביציאתו ממצרים.

על האדם הרגיל אשר לא מצווה על שמירת השבת, חלה למעשה במלואה הקללה אשר אורר בה אדם הראשון: "בזעת אפיך תאכל לחם עד שובך אל האדמה...". לכאורה, המוצא היחיד של האדם מעמל חייו, מהבדלי המעמדות ומהעבדות בה הוא נתון, הוא המוות עצמו. וכדברי איוב:

"יֵאבֵד יוֹם אֲנִלְדָּ בוּ... וַיֵּאָלְהוּ חַשְׁךְ וַצְלָמוֹת... לָמָּה לֹא מָרַחֵם אֲמוֹת מִבֶּטֶן וַצֹּאתִי וְאֶגְוַע... כִּי עָתָה שִׁכְבְּתִי וְאֶשְׁקוֹט יְשַׁנְתִּי אֲזַ יְנוּחַ לִי... שֵׁם רְשָׁעִים חָדְלוּ רִגְזוּ וְשֵׁם יְנוּחוּ יִגְיעִי כַח: יַחַד אֶסְרִים שְׂאֲנָנוּ לֹא שָׁמְעוּ קוֹל נִגְשׁ: קֶטֶן וְגָדוֹל שֵׁם הוּא וְעֶבֶד חֶפְשִׁי מֵאֲדָנָיו" (איוב פרק ג)

אולם בניגוד לתמונה העולה מדברי איוב שהזכרנו לעיל, אין היהודי, שומר השבת, צריך ליחל למוות שיבוא ויגאלנו מן השעבוד לעבודת השדה. השבת שוברת את רצף העבודה של ימות החולין, ומעניקה מנוחה ודרור מן העבודה, לכל שומריה ללא הבדלי מעמדות. יפה עשה אפוא הפייטן, שנטל את המילים בהן תיאר איוב את המנוחה בשאול "ושם ינוחו יגיעי כח" וקבען בפיוט המפאר את יום השבת:

"יום שבתון אין לשכוח זכרו כריח הניחוח יונה מצאה בו מנוח ושם ינוחו יגיעי כוח"

הרב ד"ר דורון דינו, חבר קיבוץ שדה אליהו, נשוי להלה (לבית פלק) ואב לארבעה ילדים. מרצה לתולדות ישראל ולקבלה באוניברסיטת בר אילן, במכללות החרדיות בירושלים ובבני ברק, ובמדרשת הבנות בעין הנצי"ב. חבר הנהלת הקהילה ורכז צמיחה דמוגרפית בקיבוץ.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: webmaster@kdati.org.il

אתר האינטרנט של תנועת הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il

הקיבוץ הדתי, דובנוב 7, ת.ד. 40015, תל אביב 64732 | טל: 03-607-2777 | פקס: 03-695-7039